NCERT Solutions for Class 10 Sanskrit Shemushi Chapter 1 शुचिपर्यावरणम्

अभ्यासः

प्रश्न 1.
एकपदेन उत्तरं लिखत-

(क) अत्र जीवितं कीदृशं जातम्?
उत्तराणि:
दुर्वहमत्र

(ख) अनिशं महानगरमध्ये किं प्रचलति?
उत्तराणि:
कालायासचक्रम्

(ग) कुत्सितवस्तुमिश्रितं किमस्ति?
उत्तराणि:
भक्ष्यम्

(घ) अहं कस्मै जीवनं कामये?
उत्तराणि:
मानवाय

(ङ) केषां माला रमणीया?
उत्तराणि:
ललितलतानां

प्रश्न 2.
अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत-

(क) कविः किमर्थं प्रकृतेः शरणम् इच्छति?
उत्तराणि:
कविः सुजीवनार्थं प्रकृतेः शरणम् इच्छति।

(ख) कस्मात् कारणात् महानगरेषु संसरणं कठिनं वर्तते?
उत्तराणि:
यानानां हि अनन्ताः पङ्कतयः महानगरेषु सन्ति अतः तत्र संसरणं कठिनं वर्तते।

(ग) अस्माकं पर्यावरणे किं किं दूषितम् अस्ति?
उत्तराणि:
अस्माकं पर्यावरणे वायुमण्डलं जलम्, भक्ष्यम्, धरातलं च सर्वं दुषितम् अस्ति।

(घ) कविः कुत्र सञ्चरणं कर्तुम् इच्छति?
उत्तराणि:
कविः एकान्ते कान्तारे सञ्चरणं कर्तुम् इच्छति।

(ङ) स्वस्थजीवनाय कीदृशे वातावरणे भ्रमणीयम्?
उत्तराणि:
स्वस्थजीवनाय खगकुलकलरव गुञ्जिते-कुसुमावलि समीरचालिते वातावरणे भ्रमणीयम्।

(च) अन्तिमे पद्यांशे कवेः का कामना अस्ति?
उत्तराणि:
अन्तिमे पद्यांशे कवेः मानवेभ्यः शान्तिप्रिय-जीवनस्य कामना अस्ति।

प्रश्न 3.
सन्धिं / सन्धिविच्छेदं कुरुत-

(क) प्रकृतिः + ___________ = प्रकृतिरेव
उत्तराणि:
एव

(ख) स्यात् + ___________ + ___________ = स्यान्नैव
उत्तराणि:
न, एव

(ग) ___________ + अनन्ता = ह्यनन्ताः
उत्तराणि:
हि

(घ) बहिः + अन्तः + जगति = ___________
उत्तराणि:
बहिरन्तर्जगति

(ङ) ___________ + नगरात् = अस्मान्नगरात्
उत्तराणि:
अस्मात्

(च) सम् + चरणम् = ___________
उत्तराणि:
पञ्चरणम्

(छ) धूमम् + मुञ्चति = ___________
उत्तराणि:
धूमंमुञ्चति

प्रश्न 4.
अधोलिखितानाम् अव्ययानां सहायतया रिक्तस्थानानि पूरयत-

भृशम्, यत्र, तत्र, अत्र, अपि, एव, सदा, बहिः

(क) इदानीं वायुमण्डलं _____________ प्रदूषितमस्ति।
उत्तराणि:
भृशम्

(ख) _____________ जीवन दुर्वहम् अस्ति।
उत्तराणि:
अत्र

(ग) प्राकृतिक वातावरणे क्षणं सञ्चरणम् _____________ लाभदायकं भवति।
उत्तराणि:
अपि

(घ) पर्यावरणस्य संरक्षणम् _____________ प्रकृतेः आराधना।
उत्तराणि:
एव

(ङ) _____________ समयस्य सदुपयोगः करणीयः।
उत्तराणि:
सदा

(च) भूकम्पित-समये _____________ गमनमेव उचितं भवति।
उत्तराणि:
बहिः

(छ) _____________ हरीतिमा _____________ शुचि पर्यावरणम्।
उत्तराणि:
यत्र, तत्र

प्रश्न 5(अ).
अधोलिखितानां पदानां पर्यायपदं लिखत-

(क) सलिलम् – ___________
(ख) आम्रम् – ___________
(ग) वनम् – ___________
(घ) शरीरम् – ___________
(ङ) कुटिलम् – ___________
(च) पाषाणः – ___________
उत्तराणि:
(क) जलम्
(ख) रसालम्
(ग) कान्तारम्
(घ) तनुः
(ङ) वक्रम्
(च) प्रस्तर:

प्रश्न 5(आ).
अधोलिखितपदानां विलोमपदानि पाठात् चित्वा लिखत-

(क) सुकरम् – _____________
(ख) दूषितम् – _____________
(ग) गृह्णन्ती – _____________
(घ) निर्मलम् – _____________

(ङ) दानवाय – ______________
(च) सान्ताः – ______________
उत्तराणि:
(क) दुष्करम्
(ख) निर्मलं
(ग) मुञ्चति
(घ) दुषितं
(ङ) मानवाय
(च) ध्वानम्

प्रश्न 6.
उदाहरणमनुसृत्य पाठात् चित्वा च समस्तपदानि समासनाम च लिखत-

यथा-विग्रह पदानि	**समस्तपद**	**समासनाम**
(क) मलेन सहितम्	समलम्	अव्ययीभाव
(ख) हरिताः च ये तरवः (तेषां)	....	
(ग) ललिताः च याः लताः (तासाम्)	....	
(घ) नवा मालिका	....	
(ङ) धृतः सुखसन्देशः येन (तम्)	....	
(च) कज्जलम् इव मलिनम्	....	
(छ) दुर्दान्तैः दशनैः	....	

उत्तराणि:
(ख) हरिततरूणाम् – कर्मधारय समास
(ग) ललितलतानाम् – कर्मधारय समास
(घ) नवमालिका – कर्मधारय समास
(ङ) धृतसुखसन्देशम् – बहुब्रीहि समास
(च) कज्जलमलिनम् – कर्मधारय समास
(छ) दुर्दान्तैर्दशनै – कर्मधारय समास

प्रश्न 7.
रेखाङ्कित-पदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-

(क) शकटीयानम् कज्जलमलिनं धूम मुञ्चति।
उत्तराणि:
कीदृशम्

(ख) उद्याने पक्षिणां कलरवं चेतः प्रसादयति।
उत्तराणि:
केषाम्

(ग) पाषाणीसभ्यतायां लतातरुगुल्माः प्रस्तरतले पिष्टाः सन्ति।
उत्तराणि:
के

(घ) महानगरेषु वाहनानाम् अनन्ता पङ्क्तयः धावन्ति।
उत्तराणि:
केषु कुत्र

(ङ) प्रकृत्याः सन्निधौ वास्तविक सुखं विद्यते।
उत्तराणि:
कस्याः